

**Н. С. Кенебеков, Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының
магистранты**

**А. М. Майтанов, қылмыстық процесс кафедрасының бастығы, заң
ғылымдарының кандидаты, доцент
(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.)**

Алдын ала тергеп-тексеру сатысында қылмыстық істерді біріктірудің процессуалдық тәртібі

Аннотация. Қылмыстық істерді біріктіру бойынша қаулыны шығару туралы көрсетілген ережелерді сақтауда, тергеушіге қылмыстық істерді сауатты және нақты тергеп-тексеруге, тергеушіні тәртіпке шақыруға, сонымен қатар басқа қылмыстық іспен біріктіру үшін жүргізілген тергеу әрекеттерінің көлемін бақылауға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: қылмыстық істерді біріктіру және бөлу, тергеу іс-әрекеттері, сотқа дейінгі іс жүргізу, дәлелдеме, жан-жақты, істің мән-жайын толық және объективті зерттеу, топ болып құқық бұзушылық жасау, қатысушылық.

ҚР ҚПК 43-бабының 3 тармағына сәйкес, істерді біріктіру қылмыстық істі жүргізетін органның қаулысы негізінде жүзеге асырылады. Атап өткендей, заң шығарушы біріктіруді алдын ала тергеп-тексеру сатысында қарастырғандай, сотта да қарастырған, бірақ алдын ала тергеп-тексеру органдары үшін іс жүзінде көрсетілген норма оңтайлы.

Қылмыстық істерді біріктіру мәселелерімен айналысатын кейбір авторлар арасында қылмыстық істердің (сот ісін жүргізу) сипаттамасы туралы бірыңғай пікір туындаған жоқ.

Кейбір авторлар қылмыстық істерді біріктіру туралы құқықтық ұйғарымдар императивтік сипатты, (Бахта А. С., Лукашевич В., Шимановский В., Мотовиловкер Я. О.) ал басқаларының пікірі бойынша диспозитивтік сипатты насихаттайды деген ойда (Шарфутдинов Ш. Ф., Павлов Н. Е., Тумашов С. А., Дробинин Д. В.).

ҚР ҚПК 43-бабының 1 тармағы құқық қолданушыға қылмыстық істерді біріктірудің міндетін емес, құқығын көрсетеді: «бір өндірісте бірнеше істер біріктірілуі мүмкін».

Егерде міндетті түрде қылмыстық істерді біріктіру туралы талаптарды назарға алсақ, онда мұндай талап істерді тергеп-тексерудің жан-жақтылығына, толықтығына және объективтілігіне нақты бір қиындықтарын туғызады, яғни бір немесе бірнеше тұлғаларды айыптау бойынша көлемі бойынша үлкен қылмыстық істерді тергеп-тексеруде. Осыған байланысты, мынадай түйінге келген И. Е. Быховскийдің пікірі дұрыс: «бір өндірісте міндетті түрде істерді біріктіру туралы талап тергеп-тексеру үшін прокрустық өтірік болып табылушы еді және тергеу, анықтау органдарының жұмысын қиындатушы еді» [1, 112].

Қылмыстық істерді біріктіру туралы мәселесі тергеп-тексеру органдарының міндеті емес, құқығы болып саналуы тиіс.

Д. А. Черкасов, заң шығарушы сотты, тергеуші мен анықтаушыны қылмыстық істі біріктіру туралы шешімді қабылдауға уәкілетті тұлғалар тарапынан алып тастап, қылмыстық істерді біріктіру тек қана прокурордың қаулысы негізінде мүмкін екендігін көрсетті. (РФ ҚПК 153-бабының 3 тармағы). Қылмыстық істерді біріктіруде тергеуші мен анықтаушы өкілеттілігінің

жоқтығы өндірістерді біріктіру процесін әлдеқайда қиындатқанымен, мұндай новелла дұрыс деп саналады [2, 104].

Д. А. Черкасовтың өз пікірімен келіспейтіндігін көріп отырмыз, біріншіден автор өз пікіріне қарама-қайшылық көрсетуде, заңнамалық тәртіпте қылмыстық істерді сотпен біріктіруге жол беру керек десе, [3, 74] екіншіден, қылмыстық істерді біріктіруде басымдылықты прокурорға беруді жөн көріп, мұндай көзқарасты дұрыс деп санап, сотты, тергеуші мен анықтаушыны қылмыстық істерді біріктіру процесінен алып тастап отыр.

Біздің пікірімізше, қылмыстық істерді біріктіруге тергеуші мен анықтаушы өкілеттігінің жоқтығы қиындықтар туғызады және мұндай рәсім, қылмыстық істерді тергеп-тексеруде үлкен уақыт шығынын талап ететін өте күрделі рәсім болып табылады. Біз, нақты бір жағдайда қылмыстық істерді біріктіру мүмкіндіктері туралы мәселе алдын ала тергеп-тексеру органымен өз бетінше шешілуі керек деп санаймыз.

Біздің пікірімізше, ҚР ҚПК 43-бабының 3 тармағына келесі өзгерістер енгізу керек деп ойлаймыз, нақтысында қылмыстық істерді біріктіру құқығын алдын ала тергеп-тексеру органына беру. ҚР ҚПК 43-бабының 3 тармағы келесідей мазмұнда басылып шығуы мүмкін: «Істерді біріктіру алдын ала тергеп-тексеру органының қаулысы негізінде жүзеге асырылады».

Қылмыстық істерді біріктіру туралы процессуалдық шешімді қабылдай келе, тергеуші басқа құқықтық акт сияқты қаулы шығарады, ол кіріспеден, сипаттамалы-дәлелді және қарар бөлімінен тұрады [4, 95].

Алайда, тәжірибе көрсеткендей тергеуші формалды түрде қаулыда сипаттамалы-дәлелді бөлімді ұстанып отыр, бірақ та соңғының мазмұны көп жағдайда қысқаша мазмұнды қамтиды. Фабуланың компьютерлік техникасын қолдануда, техникалық түзетулерді талап ететін сәйкес қаулы бір қаулыдан екінші қаулыға көшіп отырады. Бұл көп те болмасын, бірақ техникалық қателерге әкеп соқтырады. Қаулының сипаттамалы-дәлелді бөліміне қолданылатын жеделдетілген тәсіл, қабылданған шешімнің заңдылығына кепіл бола алмайды [5, 82].

Қаулыда шешім қабылдаудың нақты негіздерін келтіре отырып, дәлелді түрде осы негіздердің бар екендігін көрсететін дәлелдемелердің жеткіліктілігін белгілей отырып, тергеуші біріншіден өзін қандай да бір қателіктен сақтайды. Ю. С. Жариков пен Р. В. Данилова айқындағандай, қабылданған шешімнің дәлелдемесі «өзін-өзі бақылаудың маңызды құралы» ретінде [6, 30].

Осыған байланысты П. Ф. Пашкевич, әрбір шешімнің дұрыстығы сендіретін дәлелдердің бар болуында ғана айқын болады деп, өз пікірін дұрыс білдірді [7, 198].

Қарар бөлімі тергеушімен қабылданған процессуалдық шешімді айқындауы тиіс. Қылмыстық істерді біріктіру туралы шешім негізделген және дәлелденген болуы тиіс, жиналған дәлелдемелердің туындауына байланысты, немесе осы негізде процессуалдық шешім шығарылатын өзара бір-біріне ұқсайтын қылмыстар бойынша. Осыған орай, тергеушіні бірден бірнеше шешім қабылдауға итермелейді:

1. Қылмыстық істерді біріктіру туралы шешім.

2. Алдын ала тергеп-тексеру өтетін, алдын ала тергеп-тексеру органын (алдын ала тергеу немесе анықтау) міндетті түрде көрсету.

3. Қандай қылмыстық істен алдын ала тергеп-тексерудің мерзімін есептеу.

4. Қаулының көшірмесін 24 сағат ішінде прокурорға жіберу.

Қылмыстық істерді біріктіру туралы қаулыны шығару туралы көрсетілген ережелерді сақтауда, тергеушіге қылмыстық істерді әлдеқайда сауатты және нақты тергеп-тексеруге мүмкіндік береді.

Жоғарыда көрсетілген мән-жайлар тергеушіні шақырады деп санаймыз, сонымен қатар қылмыстық істі басқа қылмыстық іспен біріктіріп тапсыруда тергеу әрекеттерін жүргізуде көлемін бақылауға мүмкіндік береді.

Процессуалдық форманы сақтау, заңдылықтың маңызды талаптарының бірі болып табылады. Шешім өзінің материалдық көрінісін табатын тек қана процессуалдық құжат (қаулы) бойынша оның дұрыстығын, заңдылығын айтуға болады.

РЕЗЮМЕ

Вопрос о возможности соединения уголовных дел в каждом конкретном случае должен решаться органом досудебного расследования самостоятельно, поэтому постановление о соединении уголовного дела выносит следователь.

RESUME

The question of the possibility of combining criminal cases in each specific case must be decided by the body of pre-trial investigation on its own, therefore the investigator issues a decree on combining criminal cases.

Пайдаланган әдебиеттер тізімі:

1. Быховский И. Е. Соединение и выделение уголовных дел в советском уголовном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. — Л., 1962. — С. 112.
2. Черкасов Д. А. Соединение и выделение уголовных дел и материалов в российском уголовном процессе: Дис. ... канд. юрид. наук. — Тюмень, 2005. — С. 104.
3. Көрсетілген жұмыс. — С. 74.
4. Дробинин Д. В. Соединение и выделение уголовных дел, как гарантия их всестороннего, полного и объективного исследования: Дис. ... канд. юрид. наук. — Самара, 1999. — С. 57.
5. Муравин А. Б. Мотивировка процессуальных решений следователя // Республ. междуведомств. науч. сб. Вып.17. Проблемы социалистической законности. — Харьков, 1986. — С. 82.
6. Жариков Ю. С., Данилова Р. В. Требования, предъявляемые к уголовно-процессуальным актам предварительного расследования: Лекция. — М., 1999. — С. 30.
7. Пашкевич П. Ф. Вопросы соединения и выделения (разъединения) уголовных дел в судебной практике // Научный комментарий судебной практики за 1972 г. — М., 1973. — С. 198.